

LA FAM AL MÓN EXPLICADA AL MEU FILL ►

FRAGMENTS DEL LLIBRE DEL MATEIX TÍTOL

Jean Ziegler escriptor i professor de sociologia, Universitat de Ginebra

Actualment, quantes persones hi ha al món amenaçades de morir de fam? ► La FAO estima, en el seu informe més recent, que el 1999 hi va haver més de 30 milions de persones que van morir de fam i que durant el mateix període, hi va haver més de 828 milions d'éssers humans afectats per la desnutrició greu i permanent. Són homes, dones i infants que –com a conseqüència de la falta d'aliments– han sofert perjudicis sovint irreversibles. O bé moren a més o menys curt termini, o bé vegeten en un estat de discapacitació greu (ceguesa, raquitisme, desenvolupament insuficient de les capacitats cerebrals, etc.).

On viuen les persones que pateixen tanta fam? ► Al sud-est asiàtic, el 18% d'homes, dones i infants n'estan greument afectats. A Àfrica, el nombre arriba al 35% de la població del continent. A l'Amèrica Llatina i al Carib, el 14%. Les tres quartes parts dels "greument desnodrits" del planeta són persones del camp; l'altre quart són habitants de les barraques que s'amunteguen al voltant de les metròpolis del Tercer Món.

Com pot ser això? La gent del camp, els mateixos pagesos que produeixen l'aliment són els que en tenen més necessitat? ► Doncs sí! A l'Àfrica subsahariana, per exemple, hi ha grups de pagesos formidables: molt treballadors, plens de coneixements ancestrals, enèrgics, i que s'esforcen molt en la seva feina quotidiana. Però són aquests pagesos, principalment, els qui, en el decurs de la seva vida, no mengen mai segons la gana que tenen. I són ells els qui, molt sovint, moren com a conseqüència de la mala nutrició o abatuts per les grans fams.

Àfrica és el continent més perjudicat? ► No. Segons dades absolutes és Àsia. En aquest continent viuen 555 milions de persones greument afectades per la manca d'alimentació, enfront dels només 170 milions de l'Àfrica subsahariana.

El nostre continent, Europa, està protegit dels estralls de la fam? ► En absolut! Principalment als països de l'Europa oriental i a les ruïnes de l'antiga Unió Soviètica, la fam ja ha aparegut. L'exclusió i la pobresa extrema afecten sobretot la gent gran i inactiva, les dones soles i els infants més petits. Els sistemes estatals de protecció social, com també les agricultures col·lectivistes, subvencionades i protegides de manera artificial, s'han enfonsat en la tempesta de la liberalització salvatge. Aquest capitalisme brutal, sovint mafiós, deixa sense protecció els membres més vulnerables de la societat. (...)

D'on ve la fam? ► Ve de la nit dels temps! Acompanya la humanitat des dels seus inicis. Va ser l'obsessió quotidiana dels homes a l'època neolítica. (...) Milions d'esclaus, de pagesos lliures i d'habitants de la ciutat, les seves dones i els seus fills van morir de fam a l'edat mitjana.

Karl Marx creia que la manca objectiva d'aliments acompanyaria encara la humanitat durant segles. Tota la seva teoria política i econòmica, tota la seva visió social del món, està basada en aquesta hipòtesi: els béns disponibles al planeta són insuficients per cobrir les necessitats ineludibles i elementals dels homes. Per aquesta raó la lluita per l'alimentació –les guerres, els conflictes, les insurreccions motivades per la fam– és permanent. (...) Marx va morir el 1883. Es va equivocar del tot. Des de la seva mort el món ha conegut una successió gairebé ininterrompuda de revolucions tecnològiques, electròniques, etc. Les forces de producció de la humanitat s'han desenvolupat d'una manera extraordinària. Avui ja no hi ha al món una "manca objectiva de béns", com deia Marx. Hi ha una superabundància. Però l'escàndol de la fam, malgrat tot, no ha desaparegut. Al contrari, s'agreuja tràgicament. El que mata, avui, és la manca social, és a dir, la injusta distribució dels béns disponibles. Milions d'éssers humans moren de fam cada any, perquè no tenen els mitjans financers (o d'altra mena) per accedir a una alimentació suficient.

Així doncs, el nostre planeta podria alimentar degudament i cada dia als seus habitants? ► No tan sols això; podria alimentar, almenys, el doble de la població mundial actual. Ara som més o menys sis mil milions d'éssers humans sobre la Terra. Ara bé, la FAO va elaborar, ja fa més de quinze anys, un informe encoratjador: el món, tal com estan les forces de producció agrícola actuals, podria alimentar sense cap problema més de dotze mil milions d'éssers humans. Alimentar vol dir procurar a cada infant, home i dona del planeta una ració diària que representi 2.400 i 2.700 calories, que són les necessitats d'alimentació per a cada individu, variables segons la feina que faci i la zona climàtica on visqui.

Així, el suplici de la fam no és una fatalitat? ► De cap manera. Si la distribució d'aliments sobre la Terra fos justa, hi hauria menjar de sobres per tothom. Un mite obsessiona molts homes a Occident: el de la selecció natural. És un mite pervers! Qualsevol home sensat reconeix que la destrucció a causa de la desnutrició i la fam d'una sisena part de la humanitat és un escàndol inacceptable. Però molts en això encara hi veuen avantatges. Les fams assegurarien una funció reguladora del nombre d'éssers humans sobre la Terra, que augmenta sense parar i d'una manera cada vegada més ràpida; és a dir, s'eliminarien éssers que, si visquessin, consumissin, es desplaçassin..., contribuirien al lent ofec del planeta. Saviesa de la natura: per evitar-nos de morir tots per la falta d'oxigen, i totes les altres conseqüències desastroses de la superpoblació, la natura procedeix ella mateixa a l'eliminació periòdica dels humans que sobren.

La natura és qui en té la culpa? ► Sí, Karim. És una justificació de la fam típicament europea i blanca. Són els rics i els poderosos, els que saben que no moriran mai de fam, els qui l'han creada. Imagina't per un moment què pensaria una mare bengalí, somali, sudanesa o txadiana que porta el seu infant desnodrit en

LA FAM AL MÓN EXPLICADA AL MEU FILL

braços i li expliquéssim que l'agonia del seu infant està determinada per la "saviesa de la natura". (...)

Selecció natural? L'expressió és escandalosa. (...) Aquesta idea implica un racisme inconscient.

Però, qui ha inventat una teoria tan estúpida? ► Va ser un capellà anglès anomenat Thomas Malthus que va viure a Anglaterra a final del segle XVIII. El 1798, va publicar el seu *Assaig sobre el principi de la població*. Et resumeixo la seva idea: la població de la Terra creix en una progressió geomètrica i es dobla cada 25 anys. Els béns de subsistència, en canvi, només augmenten de manera aritmètica.

Així doncs, les famílies pobres, voluntàriament, han de limitar el nombre de fills. Qualsevol mena d'ajuda o d'assistència social als damnificats ha de ser suprimida. Les malalties i la fam prenen una funció dolorosa, però necessària: la reducció natural del nombre d'éssers humans sobre la Terra.

Totes les fams són iguals? ► La FAO, en el seu argot tecnocràtic, fa una distinció entre "fam estructural" i "fam conjuntural". Per fer-ne via, podem dir que la "fam conjuntural" correspon a l'enfonsament brutal, imprevist, a molt curt termini, de tota la infraestructura econòmica i social d'una societat. Per exemple, una sequera o un huracà devastador que destrueix els pobles, els camps, les carreteres i els pous; o una guerra que incendia les cases, aboca la gent als camins, destrueix els mercats i fa saltar els ponts. De sobte no hi ha aliments, milions de persones n'estan privades d'un dia per l'altre. Si l'ajuda internacional no arriba de pressa, es moren.

En canvi la "fam estructural" correspon a una mancança permanent d'aliments, a l'absència persistent d'una alimentació adequada. És conseqüència del subdesenvolupament general de l'economia d'un país, de la insuficiència de les seves forces de producció i de les seves infraestructures, i de l'extrema pobresa de la majoria dels seus habitants. (...) Per ser breu, la "fam estructural" no la produeix una catàstrofe exterior, sinó que és inherent a les estructures de la societat en la qual fa estralls.

No són els estats rics i les organitzacions internacionals els organismes que haurien d'assegurar una distribució equilibrada dels aliments al planeta? ► La comunitat internacional, per desgràcia, no és del tot omnipotent. En aquesta terra que s'enfonsa sota les riqueses, als qui pensen en els altres i volen actuar a favor seu –és la crua realitat–, els falten mitjans. (...) Hi ha una organització que és del tot crucial per a la supervivència dels refugiats: el PMA (Programa Mundial d'Aliments). Aquesta organització va ser fundada el 1963 i depèn de la FAO. El PMA només treballa als països que tenen un dèficit alimentari. A l'inici de la seva existència, rebia excedents d'aliments dels països proveïdors, en particular d'Europa i dels Estats Units. Més endavant, el sistema va canviar: actualment els països donants proporcionen diners, i l'organització compra –a un preu assequible–, als països propers a la zona necessitada aliments als quals les persones que reben l'ajut estan acostumades. El sistema antic era, de fet, discutible: Suïssa enviava al PMA els seus excedents de formatge i, a vegades, havia de ser distribuït en regions on ningú tenia el costum de menjar-ne. Els Estats Units inundaven el PMA dels seus excedents de blat, mentre que l'organització s'ocupava d'una població que tradicionalment només menjava arròs.

Per què hi ha aquesta manca d'aliments en el mercat mundial? ► Doncs, per exemple, sabies que cada any un quart de la collita de cereals del món s'utilitza per alimentar les vaques dels països rics? A casa nostra, a Europa, les malalties cardiovasculars degudes a la sobrealimentació produeixen cada dia més víctimes, mentre que al Tercer Món n'hi ha que moren de desnutrició.

Com es creen aquests preus? ► (...) La dimensió de la collita és una cosa. El preu de compra dels cereals que els especuladors borsaris de Chicago dicten als compradors de les Nacions Unides, del PMA, de les organitzacions caritatives o dels governs dels països afamats n'és una altra.

Encara no acabo d'entendre com funciona aquest mercat lliure. ► La creació dels preus dels béns alimentaris al mercat mundial és un mecanisme molt complex. Susan George, Joachim von Braun i altres experts prou competents han abordat la qüestió. La dimensió de les collites, les ofertes de transport, les maniobres especulatives dels financers i la demanda mundial hi tenen un paper important. Joachim von Braun analitza més en concret la bogeria de l'any 1996. A l'inici d'aquell any, de sobte, els cereals van començar a faltar. A les sitges, el volum només cobria 53 dies de necessitats mundials, mentre que, en anys anteriors, de mitjana hi havia coberts 80 dies. La conseqüència immediata sobre els preus va ser aquesta: entre el gener i el maig de 1996, els preus lliures dels cereals al mercat mundial va augmentar un 70%. T'imagines les cares dels emissaris dels governs africans, asiàtics i llatinoamericans, obligats a cobrir amb compres lliures les necessitats desmesurades de les seves nacions respectives? I la dels compradors del PMA i d'altres organitzacions internacionals encarregats de l'aprovisionament de milions de refugiats i de persones desplaçades per tot el món?